

GÎNDIREA SOCIALĂ ȘI POLITICĂ

GÎNDIREA NEOLIBERALĂ ROMÂNEASCĂ

Vasilica Andrei

Necesitatea studierii atente și a punerii în valoare a tot ceea ce este progresist în istoria gîndirii social-politice din țara noastră a devenit, începînd cu Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, un imperativ al cercetării din domeniul științelor sociale.

„Istoria – arată conducătorul partidului și statului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu – trebuie să prezinte întregul proces al luptei revoluționare în complexitatea sa, să pornească de la analiza științifică a realității sociale, să înfățișeze faptele nu după dorințele subiective ale oamenilor, nu după nevoi politice de moment, după criterii de conjunctură, ci aşa cum s-au petrecut ele, corespunzător adevărului vieții”¹.

Odată cu deschiderea epocii moderne în România s-a desfășurat un amplu și profund proces revoluționar. Momentele fundamentale ale acestui proces social-istoric marcate de anii 1784, 1821, 1848, 1859, 1877, care au culminat cu Marea Unire din 1918, demonstrează că dezvoltarea societății românești a avut ca factor generator ideea de unitate național-statală, independență și progres social. Marele gînditor Nicolae Bălcescu a intuit direcția dezvoltării civilizației românești printr-un proces revoluționar continuu raportat la idealurile de unitate și independență ale tuturor românilor. Avind în vedere lupta eroică a poporului român pentru unitatea statală și independență națională, pentru o nouă organizare a societății în plan social, împotriva politicii de expansiune a marilor puteri, Bălcescu enunță principiul „prin noi înșine”, introducînd un concept cu totul nou în ideologia națională. Acest principiu a sădit în conștiința maselor credința că numai prin puterea lor își pot înfăptui propriile idealuri. În mod cert, evoluția principiului „prin noi înșine”, propriu liberalismului românesc, a marcat lupta forțelor naționale înaintat, progresiste, pentru făurirea statului național român, pentru modernizarea societății românești.

Ideile moderne de organizare a statului și societății, ca expresie a unor necesități interne, nu puteau da roade dacă forțele sociale progresiste nu erau capabile să le înțeleagă, dacă societatea, prin tot ceea ce avea ea mai înaintat, n-ar fi fost pregătită să determine dezvoltarea prin propria ei acțiune. Fără îndoială, principiul „prin noi înșine” a apărînt burghesiei naționale, care în procesul făuririi și dezvoltării statului român modern, mai ales după cucerirea independenței absolute de stat, își consolidează pozițiile economice, politice și sociale, asigurîndu-și înțeleata în viața societății românești. Creșterea rolului social și politic al burghesiei care acționa pentru desfășurarea largă a activităților economice și comerciale și, implicit, pentru reforme democratice corespunde cerințelor obiective ale dezvoltării societății noastre².

În contextul formării statului național român modern, liberalii au afirmat necesitatea dezvoltării industriei naționale, înțelegînd că o industrie dezvoltată permitea menținerea independenței și suveranității statului, participarea țării la schimbul de valori internaționale. Depistînd elementele de înapoiere socială internă, liberalii au pus în acțiune acei factori politici și economici în stare să determine un nou curs în evoluția socială a țării. Principiul „prin noi înșine”, dezvoltarea prin forțele proprii ale națiunii, reprezinta expresia modernă a trecerii de la un trecut înapoiat, la un viitor social industrializat, ceea ce a avut ca efect confruntarea în plan național cu forțele și ideologia conservatoare. Se știe desigur că, fără a avea puterea și suportul economic asemănător burghesiei din Occident, burghesia românească a trebuit să acționeze în limitele economice și financiare interne, fiind nevoie să lupte nu numai cu un sistem economic slab dezvoltat, dar cu întreaga generație politică conservatoare. În mod evident, construcția structurilor moderne s-a desfășurat anevoios și într-un proces specific, uneori cu rezultate imprevizibile pentru societate, ceea ce a provocat reacția scăldătoare junimiste

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. I, București, Edit. Politică, 1968, p. 338.

² *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății sociale multilaterale dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, București, Edit. Politică, 1975, p. 32.

„VIITORUL SOCIAL”, an. LXXXI, nr. 2, p. 157–163, București, 1988.

care, descoperind inconsecvențele dezvoltării țării, le-a expus în teza „Formelor fără fond”. Este cunoscut de altfel că reprezentanții ideologiei junimiste nu au luat în considerație varietatea formelor de manifestare a evoluției capitaliste, existența unor procese social-istorice specifice dezvoltării burgheze care, în ansamblu, exprimau fenomene de aceeași esență.

Stadiul de dezvoltare a societății românești în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, starea de inapoiere social-economică, datorită unei lungi perioade de dominație străină, cu acumularea unor contradicții sociale interne care, obiectiv, n-au putut fi soluționate la timp în procesul dezvoltării, au generat structuri economice capitaliste la un nivel scăzut, în care persistau forme ale relațiilor feudale, imprimând societății românești fizionomia unei țări slab dezvoltate din punct de vedere economic. În același timp, în procesul luptei pentru unitate și independență națională se formează un sistem politic instituțional burghez la nivelul cel mai înalt atins în acel moment în dezvoltarea modernă.

Critica junimistă, reprezentată îndeosebi de Titu Maiorescu, s-a opus asupra corespondenței și unității structurilor organismului social intern, militând pentru construcția riguroasă, echilibrată a dezvoltării sociale. De precizat că în procesul modernizării, Titu Maiorescu acorda factorului intern rolul determinant, considerind că dezvoltarea unei civilizații se realizează numai printr-un suport interior și astfel se situa pe poziție similară cu cea a lui Nicolae Bălcescu. Desigur, modul cum cei doi ginditori au ajuns să acorde factorului intern prioritate în construcția unei civilizații nu se relevă din planuri și epoci diferite.

Se impune să subliniem că dezvoltarea modernă a societății românești nu putea urma întocmai structurile modelului clasic burghez, întrucât România trebuie să se orienteze mai întâi spre înălțarea inapoierii economice. Diferența de nivel economic și social dintre Occident și România a creat probleme specifice pentru statul și poporul român. În mod sigur, cauzele stării de inapoiere, de subdezvoltare economică nu puteau fi atribuite pasoptismului și nici chiar liberalismului.

Până la primul război mondial, doctrina liberală nu apărea multora ca un sistem teoretic alcătuit la dimensiunea celei junimiste. De altfel, nu putem compara doctrina liberală, în general liberalismul, cu sistemul de abordare a scolioi junimiste, dacă avem în vedere că soluția oferită devenirei sociale de către cele două școli ideologice era diferită.

Liberalismul nu și-a expus în mod sistematic principiile teoretice, elaborarea acestora fiind rezultatul activității coordonate de participare concretă la formarea și la viața statului român modern.

Ideologia liberală, reflectată în actele constituționale și în legiuirile economice, a deschis calea pentru afirmarea și înfăptuirea proiectelor de organizare și consolidare a României moderne. Continuind linia democratismului burghez, liberalismul nu putea rămâne la pasoptism, lucru de altfel imposibil în condițiile în care practic edificarea societății burgheze releva, pe măsura curgerii timpului, un proces economico-social de mare complexitate. În scrieri și discursuri, în politica economică, liberalii au acționat pentru dezvoltarea progresului social-economic, punind la baza acestuia făurirea unei industrii naționale. Se poate afirma că ideologia liberală fundamentală pe teoria dezvoltării sociale moderne, pe drepturile și libertățile burgheze, a fost implicată în procesul evoluției societății, ceea ce demonstrează că liberalismul era constituit teoretic și practic, nu în primul rînd pe critica discrepanțelor instituționale, ci pe principiul construcției burgheze.

Deși s-au obținut progrese în înaintarea pe calea capitalistă, adoptindu-se în acest sens și o legislație pentru încurajarea industriei naționale, România era, la începutul secolului al XX-lea, în prima fază a dezvoltării capitaliste; ea avea o economie preponderent agrară, cu o industrie în dezvoltare. În ansamblu, în economia românească dominau relațiile de producție capitaliste.

Din analiza acestei perioade rezultă că România nu numai că nu exporta capital și nu participa la împărțirea pieței mondiale, dar se afla ea însăși în sfera de influență a marilor puteri imperialiste, era obiectul acestei împărțiri, monopolurile străine disputindu-și locul pe piața românească.

În condițiile în care România nu-si desăvîrșise unitatea național-statală, mai mult de jumătate din populația și teritoriul țării aflându-se sub dominația străină, realizarea acestui deziderat reprezenta o cerință obiectivă, logică a dezvoltării României.

Nona etapă de dezvoltare a societății românești (după Marea Unire) a impus în mod necesar modificarea cadrului instituțional în conformitate cu noile cerințe și realități politice, economice, sociale și teritoriale. Consfintând desăvîrșirea unității statale, Constituția din 1923 definea România ca „un stat național unitar și indivizibil”, proclama caracterul său independent și suveran. Constituția consacra drepturile cucerite prin lupta maselor populare: votul universal, egalitatea tuturor cetățenilor în fața legilor, libertatea de organizare, a întrunirilor, creându-se climatul necesar pentru o mai largă desfășurare a cadrului democratic de participare a

maselor la viață publică. Regimul politic statuat prin Constituția din 1923 era un regim burgozo-democratic, fapt ce s-a reflectat în structura sistemului politic și în procesul de afirmare în viață social-politică a clasei muncitoare, a forțelor democratice și progresiste.

În contextul înfăptuirii deplinei unității statale, clasa muncitoare s-a afirmat cu putere ca principală forță a progresului social, apărătoare a intereselor fundamentale ale întregului popor, a suveranității și independenței națiunii române. Făurirea Partidului Comunist Român în mai 1921 a marcat o etapă superioară în plan politic, ideologic și organizatoric în mișcarea muncitorească și a dat un puternic avint luptelor politice și sociale desfășurate de masele populare.

În aceste condiții se impunea elaborarea unei politici cu rezultate practice, în cadrul unei strategii de dezvoltare globală, unitară, care să cuprindă întreaga dinamică a sistemului economico-social. De aceea, caracterul și stadiul de dezvoltare a economiei românești după 1918 prezenta nu numai un interes teoretic, dar și unul practic.

Influența crescândă a marxismului asupra teoreticienilor burghezi s-a resimțit în planul cercetării științifice, în preocuparea privind elucidarea fenomenului social românesc. Teme privind evoluția socială, structura și perspectivele economiei românești s-au aflat în centrul dezbatelor teoretice, în cadrul cărora s-a manifestat confruntarea dintre neoliberalism, tărâanism și marxism. În esență, în ideologia burgheză două erau orientările aflate pe poziții opuse: una care preconiza necesitatea evoluției spre o civilizație de tip industrial; cealaltă, prevedea menținerea economică a României într-un stadiu agrarian. Momentul crizei economice, cu repercușiuni grele în economia țării, l-a determinat pe Virgil Madgearu, teoretician al tărâanismului, să accepte necesitatea dezvoltării industriale a României.

Spre deosebire de teoreticienii tărâniști, care considerau economia românească după Marea Unire ca „eminamente agrară”, cei mai mulți ginditori nemarxiști – ca principali teoreticieni al liberalismului – având în vedere criterii implicind participarea diferitelor ramuri ale economiei naționale la crearea venitului național apreciau în mod realist că România facea parte din categoria țărilor agrar-industriale.

Doctrina neoliberalismului românesc a situat în centrul ei crearea și dezvoltarea unui sistem economic industrial avansat, limitarea și eliminarea amestecului monopolurilor străine în viața economică a statului român.

În sens practic, neoliberalismul, ca ideologie a burgheziei naționale industriale, și-a găsit aplicarea în politica socială și economică a Partidului Național-Liberal în perioada anilor 1918–1928 și 1934–1937. Constatăm, astfel, extinderea sferei politicului și, în primul rînd, intervenția statului asupra domeniului economic și social.

Pentru burghezia română, trecerea de la liberalism la neoliberalism însemna folosirea acelor mijloace și forme care să-i dezvolte puterea economică și să-i consolideze dominația în conducerea statului. De aceea, o preocupare constantă a ideologiei neoliberale românești a fost justificarea capitalismului ca sistem social, proslăvirea virtușilor democrației burgheze și a capacitatii de valorificare a factorilor materiali și forțelor umane de către sistemul burghez liberal. În această etapă neoliberalismul român încearcă să adapteze la cerințele specifice ale dezvoltării sociale principii generale și teme ale liberalismului clasic, occidental, ale dirijismului și intervenționismului statal.

Neoliberalismul propune un sistem de organizare socială adecvat intereselor burgheziei pe ansamblul societății, și apărea sub această denumire la sociologi, economisti, istorici: Ștefan Zeletin, Mihail Manolescu, Gheorghe Brătianu, La I. G. Duca, Vintilă Brătianu, (creatorul programului „Prin noi înșine” al P.N.L.) Mitiță Constantinescu. Noțiunea era legată mai mult de noile reforme și instituții social-economice aplicate și înființate după Marea Unire. Ceea ce a caracterizat îndeosebi neoliberalismul în țara noastră a fost teza potrivit căreia, în noile condiții, industrializarea ca obiectiv principal al dezvoltării moderne a societății românești se putea înfăptui numai în structurile capitaliste și sub conducerea clasei burgheze. Într-o asemenea manieră, în doctrina și programul Partidului Național-Liberal, în prelegerile publice organizate de Institutul Social Român, nouăl liberalism era considerat ca singura teorie a realizării progresului desfășurat în mod organizat în cadrul sistemului proprietății private.

Se impune a preciza aspectul particular al neoliberalismului românesc față de cel din Occident, pe care s-a creat întreaga osatură a doctrinei. Se preconiza înlăturarea subdezvoltării economice prin industrializare, ceea ce a însemnat o orientare spre problematica de fond implicată de evoluția economică și socială a țării. Evident, neoliberalismul nu a rămas la formularea teoriei industrializării. Procesul a fost analizat în raport cu factorii de decizie politică și în strinsă conexiune cu structurile economico-sociale. De aceea, obiectivul industrializării ne apare direcționat în practica social-economică de către sistemul politic. Doctrina ca atare cuprinde teme privind rolul și funcțiile statului, misiunea istorică a burgheziei, păstrarea echilibrului și a armoniei sociale, ceea ce demonstrează înțelegerea caracterului complex al dezvol-

tării societății românești. Pe de altă parte, probleme care la prima vedere par strict economice, cum sunt cele referitoare la protecționismul industrial, la rolul capitalului autohton și poziția față de capitalul străin, au reprezentat tocmai expresia politică economică a statului din unghiul de vedere al doctrinei și programului Partidului Național Liberal.

Reprezentanții tezei industrializării au trebuit să-și argumenteze pozițiile pornind de la realitățile și cerințele social-economice românești și anume: a. existența și procurarea resurselor naturale; b. dezvoltarea pieței interne; c. pregătirea și specializarea cadrelor; d. necesarul și posibilitățile acumulării de capital; e. necesitatea apărării intereselor naționale.

Partea cea mai substanțială a doctrinei neoliberele o reprezintă susținerea dezvoltării economiei naționale, a infăptuirii industrializării țării, ca proces logic, obiectiv, în cadrul dezvoltării sociale.

Atât Stefan Zeletin³ cit și Mihail Manoilescu⁴ au surprins fenomenul exploatarii țărilor slab dezvoltate, neindustrializate, de către cele dezvoltate, industrializate, realitate ce determină schimburi economice inechitabile, neechivalente în relațiile economice internaționale, fenomen accentuat în cadrul lumii contemporane.

Elaborind teoria schimbului internațional și a protecționismului industrial, Mihail Manoilescu a dat o consistentă replică diferitelor variante ale teoriei costurilor comparative de producție și, desigur, tezei economiilor complementare, combătind menținerea monopolului industrial de către țările industrializate. În acest cadrul, economistul român formulează o teorie a protecționismului, adevărată țărilor cu o economie slab dezvoltată, exprimându-se la indicatorii de productivitate în industrie și în agricultură și de profil național. Demonstrezind că productivitatea muncii în industrie este mult superioară celei din agricultură, el subliniază că țările slab dezvoltate industriale sint în dezavantaj, exportând produsele lor agricole pentru a importa articole industriale realizabile printr-o productivitate mare. În fond, Manoilescu răstoarnă teoria clasică a protecționismului, argumentând că o politică protecționistă în favoarea industriei nu reprezintă un sacrificiu pentru societate, deoarece rezultatele imediate duc la creșterea mediei productivității muncii, la mărirea venitului național, iar, pe parcurs, la crearea unei economii naționale dezvoltate. De remarcat că, din primii ani după Mareea Unire, el pleda pentru crearea unei industriei cu un înalt grad de diversificare și valorificare a materiilor prime, punând accentul pe fabricarea de produse scumpe, de mare competitivitate, în care „la minimum de material se încorporează maximum de valoare sub formă de muncă”⁵. Pornind de la acest raționament, Manoilescu arată că în relațiile de schimb între națiuni se mințuiau valori materiale ce reprezentau înșăși națiunea, puterea ei de existență, de viață, gradul și nivelul dezvoltării sale economice; de aceea, „toată problema cumpărării de către o țară nu depinde numai de ceea ce se cumpără, ci și de ceea ce se produce pentru a se cumpără”⁶. Considerind națiunea, o unitate economică productivă, creator de valori materiale și spirituale, Manoilescu evidențiază nucleul dezvoltării interne, modul de producție pe care se structurează întreaga putere economică și politică a națiunii.

Un aspect de mare importanță l-a reprezentat implicațiile [crizei acute de capitaluri în economia românească. Burghezia liberală, în cadrul politicii „prin noi în sine”, a adoptat soluția unei colaborări limitate cu capitalul străin, în care rolul principal să-l dețină forțele și capacitatele interne. Concepția P.N.L., care a insistat să se rezerve capitalului național rolul primordial în valorificarea bogățiilor naturale, era dictată, pe lingă interesele de grup ale finanței librale, de necesități obiective legate de consolidarea și dezvoltarea statului național unitar român. Consecințele unei politici de deschidere necondiționată față de finanța străină au fost temeinic analizate, subliniindu-se ideea că „nu simtem atât de bogăți ca să ne permitem sacrificarea bunurilor ce avem către străini, numai pentru a pune capăt mai repede unei situații grele”⁷. Pericolul era și mai mare în condițiile în care pătrunderea fără rezerve a capitalului străin în economia țării putea să ducă la situația ca acesta să indeplinească o funcție politică,

³ Stefan Zeletin, *Burghezia română, originea și rolul ei istoric*, Biblioteca socială, 1925; *Neoliberalismul*, 1927.

⁴ Mihail Manoilescu, *Théorie du protectionisme et de l'échange international*, Paris, 1929; *O nouă concepție a protecționismului industrial*, extras din revista „Independentă economică”, nr. 2/1930; *Politica economică a României față de depresiunea mondială*, Institutul social românesc, Imprimeria națională, București, 1932.

⁵ Mihail Manoilescu, *Importanța și perspectivele industriei în Noua Românie*, în *Buletinul Industriei* nr. 1–3, an II, 1921, p. 22.

⁶ Mihail Manoilescu, *Théorie du protectionisme et de l'échange international*, Paris, 1929, p. 95.

⁷ Al. Topliceanu, *Bogățiile României și capitalul străin*, „Democrația”, an XV, 1927, 7–8, p. 89.

uu numai una economică, permisind subordonarea intereselor ţării față de statele capitaliste dezvoltate. Stinjenită în dezvoltarea să de către monopolurile externe, burghezia însăși a dorit atenuarea tutelii capitalului străin pentru a obține astfel o parte mai mare din beneficiile exploatarii bogățiilor și a forței de muncă. Realitatea era că insuficiența capitalului național, atât de accentuată, a impus apelul finanțelor autohtone la creditul internațional. Deși majoritatea mijloacelor financiare se găseau concentrate în mîinile burgheziei libere, aceasta a fost nevoie, datorită lipsei de capital, să adopte un regim necesar de conlucrare cu capitalul străin, sub deviza unor împrumuturi de stat.

Restrictiile prevăzute în legiuiriile economice liberale capitalurilor străine au dus la un conflict deschis între guvern și grupările monopoliste internaționale; opoziția îndirijată a acestora și lipsa mijloacelor financiare au impus liberalilor importante concesii. Observind slăbiciunea economică a burgheziei libere, în fața finanțelor străine, Lucrețiu Pătrășcanu scria în epocă: „concesiunile pe care este gata să le facă acestui capital azi, nu de bună voie le face”⁸.

Situându-se de la început împotriva dominației capitalului străin, Partidul Comunist Român arăta că forțele monopoliste internaționale nu aveau în vedere industrializarea României, progresul ei social-economic, ci obținerea de profituri foarte mari din exploatarea poporului român și jefuirea bogățiilor țării. În același timp, era sesizată politica financiară internă, faptul că naționalizarea și combaterea intrării capitalului străin în țară însemna înălțarea unei concurențe primejdioase, rezervind România, ca teren de exploatare și activitate exclusiv marului capital românesc. Teoreticienii și politicienii liberali au înțeles marile sarcini politice și economice de după 1918, făcind apel la comunitatea de interes e înțregii națiuni, sesizind că nu era vorba numai de interesele unui grup sau ale unei clase, ci de existența și viitorul statului român. Nu este lipsit de interes faptul că existența statului era legată nemijlocit de interesele economicului burghez, ceea ce însemna subordonarea instituțiilor politicului, în principal a statului, față de economic. Problema intervenției statului în economie s-a manifestat în mod diferit, – de la forme moderne de interventionism, îngemântate cu elemente de liberalism (Vintilă Brătianu, D. D. Drăghicescu, I. G. Duca), la preconizarea unui sistem riguros organizat de interventionism (Stefan Zeletin)⁹. Teza lui Zeletin nu este împărtășită de alți teoreticieni neoliberali. Mihail Manolescu, I. G. Duca și I. N. Angelescu se situau pe poziția promovării unor raporturi de conlucrare armonioasă, în timp ce D. D. Drăghicescu pleda pentru o burghezie tehnică, participantă la procesul de producție și un proletariat asociat al statului, cointeresat în sporirea producției prin „repartiție echitabilă”, în raport cu aportul în producție. Mihail Manolescu considera necesitățile economice ale societății cu rol determinant în adaptarea și reglarea instituțiilor sociale.

Evoluția societății românești în structuri capitaliste dezvoltate, corespundea intereseelor burgheziei române, considerind dezvoltarea în acest sistem propria ei cauză, formulată de Zeletin în termenii misiunii istorice burgheze¹⁰ (teoria misionarismului clasei burgheze). Imaginea dată de Zeletin burgheziei române avea rădăcini social-economice. Actionând în consens cu lupta întregului popor român, burghezia a avut un rol progresist în înfăptuirea unității național-statale, în consolidarea și dezvoltarea statului național unitar român. Burghezia română era, mai departe, direct interesată în întărirea statului național unitar și în edificarea modernă a României. Datorită faptului că burghezia se afla la putere și conducea efectiv procesul dezvoltării economice și sociale nu i se poate reprosa lui Zeletin că ar fi inventat pentru burghezia română un rol special pentru această perioadă. Dar, specificul neoliberalismului lui Zeletin ne apare din procedeul substituirii tezelor marxismului cu teoria burgheză, prin treceerea misiunii burgheziei dincolo de granițele existenței istorice a societății capitaliste și, în consecință, a clasei burgheze. El și-a formulat teoria pentru societății cu orfânduri sociale diferite (capitalism și socialism), acordind burgheziei virtuți progresiste și pentru construirea socialismului într-un proces lent, fără răsturnări revoluționare, esențial fiind păstrarea puterii în mîinile burgheziei. Este motivul pentru care în plan social, P.N.L. a promovat, în interesul mentorii, dominației burgheziei, o politică de intensificare a exploatarii oamenilor muncii și de repreșuire împotriva forțelor revoluționare. Astfel, analizind perioada anilor 1922–1938, Lucrețiu

⁸ Lucrețiu Pătrășcanu, *Texte social-politice 1921–1938*, București, Edit. Politică, nr. 135.
⁹ vezi, Stefan Zeletin, *Neoliberalismul*, 1927.

¹⁰ Idem, *Frântările partidului liberal*, în „Independența”, an. 9, nr. 18, iunie, 1929, p. 1.

¹⁰ vezi, Stefan Zeletin, *Burghezia română, originea și rolul ei istoric*, Biblioteca socială, 1925, idem, *Neoliberalismul*, 1927.

Pătrășcanu sublinia în mod realist că, în general, „în țările capitaliste etapa avintului revoluționar se încheiease, având loc o stabilizare vremelnică, o ofensivă a claselor dominante împotriva maselor muncitoare”¹¹.

Tema industrializării, situată în centrul doctrinei neoliberale și în obiectivul politiciei liberalismului burghez, se legă nemijlocit de existența și dezvoltarea structurilor orinduirii burghese. Practic, întreaga legislație economică, financiară, socială din perioada guvernării librale a fost însăptuită în cadrul sistemului politic existent și prin intervenția directă a statului. Prin desăvârșirea unității statului național român se creașă condițiile pentru dezvoltarea mai accentuată a industriei românești, folosind în acest scop puterea politică și punând în interesul burgheriei forța organizată a statului. Concret, acest principiu a căpătat expresie în prevederile Constituției din 1923, prin care se consacra intervenția puterii de stat în viața economică, precum și ideea potrivit căreia libertățile individuale sănătății să fie protejate de stat. În același timp, intervenția puterii de stat în viața economică însemna și o nouă concepție despre proprietate, recunoașterea principiului alienabilității proprietății în slujba intereselor de stat și a dreptului de exproprieare pentru utilitate publică.

Conform programului „prin noi înșine”, guvernul liberal a elaborat Legea privitoare la comercializarea și controlul întreprinderilor economice ale statului, din 6 iunie 1924, Legea regimului apelor, din 23 iunie 1924, Legea energiei din 1 iulie 1924 și Legea minelor din 4 iulie 1924. Având în vedere că aceste legi exprimau doctrina creșterii economice prin factorii interni și constituiau instrumente ale politiciei economice liberale, au fost incluse articole speciale prin care favorizau capitalul, munca și inițiativa românească.

Sistemul de legiferare confirmat prin Constituția din 1923 demonstrează că, în prima fază, liberalii au acționat pentru dezvoltarea și întărirea proprietății de stat, incit intervenția statului ca instituție politică să fie dublată de forță și economică. În această situație, statul a trebuit să suplimească, într-o mai mare măsură, prin mijloacele sale economice slăbiciunea economică și financiară a burgheriei. Ponderea însemnată a proprietății de stat a permis să se intervină mai puternic în mecanismul reproducției sociale capitaliste, acțiunea statului fiind eficientă. Proprietatea de stat a sporit în mod considerabil prin preluarea (în baza articolului 19 al Constituției din 1923) unor însemnate bogății naturale, reprezentate de zăcămintele de cărbuni, petroli, minereuri feroase și neferoase, la care se adăugau sursele principale de energie hidraulică. Această politică pornea de la importanța pe care o aveau bogățiile miniere și petroliere în dezvoltarea industriei, a economiei în ansamblu. Scoaterea acestor bogății de sub controlul capitalului străin și trecerea lor în proprietatea statului român a fost un act care a însemnat consolidarea independenței țării.

Pornind de la aprecierea că perioada de după 1918 a constituit o etapă însemnată în dezvoltarea istorică a poporului român, în condițiile în care România era o țară agrar-industrială, cu o economie slab dezvoltată, doctrina neoliberală a reprezentat un sistem teoretic, corespunzător sarcinilor dezvoltării capitaliste moderne, după 1918.

Este relevant că în perioada guvernării liberale a avut loc creșterea mai rapidă a forțelor de producție, întărirea potențialului economic și industrial, au apărut noi ramuri industriale, s-au produs restructurări în industrie, agricultură, transporturi, telecomunicații, s-a dezvoltat organismul economiei naționale. Apare evident faptul că la baza dezvoltării, în special a industriei, au stat măsurile programului „prin noi înșine”, aplicate la nivelul politiciei de stat în primul deceniu interbelic. După 1934, politica de intervenție a statului este continuată de guvernul liberal. Prin aplicarea unor măsuri de intervenție a statului, industria a ajuns și depășit cele mai înalte niveluri de pînă atunci, incit la sfîrșitul acestei perioade (1938), venitul național a înregistrat o creștere cu 60% față de anul 1934. Industria și-a dovedit viabilitatea și legitimitatea, devenind un factor esențial în creșterea productivității muncii și a eficienței economice, a venitului național, constituind una din principalele pirghii ale progresului României.

Fără indoială că dintre toate forțele burghaze, neoliberalii au înțeles cel mai bine problematica dezvoltării capitaliste. Tinind cont de obiectivele și principiile de mare importanță socială formulate – teza industrializării și a protecționismului în noua etapă de dezvoltare capitalistă, rolul capitalului autohton în economia țării, rolul și funcțiile statului în dezvoltarea economiei și industriei, misiunea istorică a burgheriei, precum și teza păstrării echilibrului și armoniei sociale – se poate ajunge la concluzia că neoliberalii, atât în teorie cât și în politica social-economică, au exprimat în acel timp unele cerințe vitale ale progresului societății românești.

Deși a servit unor interese de clasă ale burghazei, programul „prin noi înșine”, se insera în mod obiectiv pe linia necesității progresului general al țării, contribuind într-o anumită mă-

¹¹ Lucrețiu Pătrășcanu, *Texte social-politice*, p. 66–68.

sură la dezvoltarea industrială, la emanciparea economică de sub dominația capitalului străin, la afirmarea și întărirea independenței statului național unitar român. Trebuie să facem deosebirea dintre doctrina neoliberală, ca sistem teoretic, programul partidului liberal, și practica social-economică burgheză. Deși, teza industrializării exprimată și de teoreticienii P.N.L. a reprezentat în esență suportul teoriei neoliberele, între politica economică concretă a burgheziei liberale și teoria neoliberalismului a existat inevitabil o mare distanță.

Politica guvernului liberal de a redistribui proprietatea asupra capitalului în industrie și de a forța acumulările de capital, concentrându-le în mîini marilor burghezi financiare, nu a putut lichida decalajul în raportul de forțe economice dintre capitalul românesc și cel străin. În economia României, capitalul străin s-a menținut și, în ansamblu, economia națională se găsea sub influență puternică a unor factori externi, a pieței mondiale capitaliste și, deci, a concurenței dintre mariile puteri. A existat, evident, o neconcordanță între obiectivele promovate de guvernul liberal și nepuțința economică reală a burgheziei liberale de a-și susține politica economică, în esență, neoliberală. Programul economic și social al Partidului Național Liberal s-a infăptuit într-o mică parte, datorită slăbiciunii economice a burgheziei românești, a divizării ei în grupări opozante în lupta pentru putere și a presiunilor exercitate de cercurile imperialiste nemulțumite de limitarea participării lor la exploatarea resurselor țării. În această conjunctură, România a rămas o țară capitalistă slab dezvoltată din punct de vedere industrial, cu o structură economică agrar-industrială. Marile probleme ale dezvoltării economice și sociale ale societății românești nu și-au putut găsi rezolvarea în cadrul orinduirii burgheze, impunindu-se în mod obiectiv, necesar, schimbarea fundamentală a sistemului și relațiilor de exploatare capitaliste.

Răsturnarea claselor exploatatoare și instaurarea puterii politice a clasii muncitoare, în alianță cu țărânamea, intelectualitatea, cu întregul popor, înălțarea pentru totdeauna a dominației și dependenței față de țările imperialiste au deschis calea dezvoltării noi, a progresului tehnic, economic și social al patriei noastre. În condițiile trecerii la fâurile societății sociale, a economiei sociale unitare, a bazei sale tehnico-materiale, Partidul Comunist Român a elaborat și a promovat cu fermitate politica de industrializare socialistă, de edificare a unei economii moderne, complexe, unitare.

Succesele obținute de poporul român în dezvoltarea forțelor de producție, în construirea unei economii moderne, planificate și creșterea avuției naționale, au transformat România dintr-o țară slab dezvoltată, cu o economie predominant agrară, într-o țară industrial-agrară, cu o industrie puternică, modernă și o agricultură socialistă în plină dezvoltare.